

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

©2024 ГНАТИК Я. Б., ОВАНДЕР Н. Л., ТОМАХ В. В.

УДК 332.14+35(477)
JEL: L26; M19; O39

Гнатик Я. Б., Овандер Н. Л., Томах В. В. Інноваційні підходи до підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу в регіонах України

Метою даної статті є дослідження інноваційних підходів до підтримки та розвитку малих і середніх підприємств (МСП) у регіонах України. Розвиток МСП є необхідною умовою для реалізації економічного та інноваційного потенціалу України. Здійснено аналіз та узагальнено наукові праці багатьох учених, що розглядають інтеграцію інноваційних інструментів у діяльність малого та середнього бізнесу. Систематизовано основні аспекти впливу малих і середніх підприємств на розвиток країни. Малий і середній бізнес в Україні є інструментом створення нових робочих місць та самореалізації громадян, зниження рівня безробіття, розвитку інноваційних методів ведення бізнесу, впливу на конкуренцію, насичення ринку товарів, послуг і робочої сили та є основою розвитку національної економіки. Встановлено, що перспективним інноваційним способом стимулювання розвитку українських МСП є організація екосистеми їх підтримки. Соціальні, ресурсні та когнітивні чинники мотивують МСП до участі в екосистемі. Беручи участь в екосистемі, МСП отримують переваги, пов'язані зі створенням мереж, співпрацею, спілкуванням та обміном інформацією. До них належать різні чинники, пов'язані із соціальними взаємодіями між учасниками екосистеми, які сприяють зростанню та розвитку бізнесу. Інші фактори включають доступ до ресурсів, формальну та неформальну підтримку і доступ на ринок. Нарешті, когнітивні чинники пов'язані з цінностями та цілями, які поділяють учасники екосистеми. Ще одним важливим інструментом є бізнес-інкубування. Сучасний статус бізнес-інкубування в політиці підтримки МСП слід визнати початковим етапом у розвитку самобутньої місцевої економіки. Крім того, дедалі більшого значення набувають стартапи, особливо з урахуванням необхідності реалізації сучасних, прибуткових та інноваційних проектів у формі інноваційних МСП. Для стимулювання венчурних інвестицій на національному рівні пропонується активізувати зусилля зі створення сприятливих умов для генерування бізнес-ідей та перетворення їх на інновації, затребувані інвестиційною спільнотою. У перспективі рекомендовано розглянути питання залучення інноваційних технологій у повенну відбудову економіки.

Ключові слова: фінансування стартапів, бізнес-інкубатори, підприємницьке середовище, розвиток підприємництва, регіональна економіка, інвестиційний клімат, екосистема МСП.

Рис.: 1. **Бібл.:** 15.

Гнатик Ярослав Богданович – кандидат економічних наук, докторант Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: yarohnatyk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2066-5269>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=36069233600>

Овандер Наталія Львівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та цифрової економіки, Державний університет «Житомирська політехніка» (вул. Чуднівська, 103, Житомир, 10005, Україна)

E-mail: natovan@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4917-8876>

Томах Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, логістики та інновацій, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: viktorii.tomakh@hneu.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0445-6019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57225139187>

UDC 332.14+35(477)
JEL: L26; M19; O39

Hnatyk Ya. B., Ovander N. L., Tomakh V. V. Innovative Approaches to the Support and Development of Small and Medium-Sized Businesses in the Regions of Ukraine

The aim of this article is to study innovative approaches to the support and development of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the regions of Ukraine. The development of SMEs is a prerequisite for the realization of Ukraine's economic and innovative potential. An analysis and a generalization of scientific works of many scientists considering the integration of innovative instruments into the activities of small and medium-sized businesses have been carried out. The main aspects of the influence of small and medium-sized enterprises on the development of the country are systematized. Small and medium-sized businesses in Ukraine are a instrument for creating new jobs and self-realization of citizens, reducing unemployment, developing innovative business methods, influencing competition, saturating the market for goods, services and labor, and are the basis for the development of the national economy. It is determined that a perspective innovative way to stimulate the development of Ukrainian SMEs is the organization of an ecosystem of their support. Social, resource and cognitive factors motivate SMEs to participate in the ecosystem. By participating in the ecosystem, SMEs benefit from networking, collaboration, communication and information sharing. These include various factors related to social interactions between ecosystem participants that contribute to business growth and development. Other factors include access to resources, formal and informal support, and market access. Finally, cognitive factors are related to the goals and values shared by the participants in the ecosystem. Another important instrument is business incubation. The current status of business incubation in the policy of supporting SMEs should be recognized as the initial stage in the development of a distinctive local economy. In addition, start-ups are becoming increasingly important, especially

given the need to implement modern, profitable and innovative projects in the form of innovative SMEs. To stimulate venture capital investments at the national level, it is proposed to intensify efforts to create favorable conditions for generating business ideas and turning them into innovations in demand by the investment community. In the future, it is recommended to consider the issue of attracting innovative technologies in the post-war reconstruction of the economy.

Keywords: startup financing, business incubators, entrepreneurial environment, entrepreneurship development, regional economy, investment climate, ecosystem of SMEs.

Fig.: 1. **Bibl.:** 15.

Hnatyk Yaroslav B. – PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine (4 Kozelnytska Str., Lviv, 79026, Ukraine)

E-mail: yarohnatyk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2066-5269>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=36069233600>

Ovander Nataliia L. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance and Digital Economy, Zhytomyr Polytechnic State University (103 Chudnivska Str., Zhytomyr, 10005, Ukraine)

E-mail: natovan@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4917-8876>

Tomakh Viktoriia V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Logistics and Innovation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: viktoriia.tomakh@hneu.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0445-6019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57225139187>

Світові тенденції успішного розвитку економічних систем усе більше фокусуються на важливості та потенціалі малого і середнього бізнесу (далі – МСБ), який доводить свою перевагу з погляду застосування новітніх знань, інноваційних моделей, кластерів та мережевої економіки.

Розвиток малих і середніх підприємств (далі – МСП) є необхідною умовою для реалізації економічного та інноваційного потенціалу України. МСБ в Україні є інструментом створення нових робочих місць та самореалізації громадян, зниження рівня безробіття, розвитку інноваційних методів ведення бізнесу, впливу на конкуренцію, насичення ринку товарами, послугами та робочою силою і загалом – основою розвитку національної економіки. Завдяки наявності великої кількості МСП українська економічна система є гнучкою, рухливою та легко адаптується до швидкозмінних ринкових умов. Економічний простір України має потужний потенціал для розвитку МСП і підприємництва. У працях українських учених ґрунтовно досліджено загальні особливості функціонування МСП в умовах перехідного етапу економіки. Проте посилювана динаміка економічних процесів вимагає розробки нових підходів до дослідження МСП.

Необхідно зазначити, що Україна вже понад два роки перебуває в умовах воєнного стану через військову агресію Російської Федерації. Така ситуація, безумовно, вплинула на економічний розвиток країни та її регіонів. Відповідно, інноваційно-інтелектуальний розвиток є предметом наукового зацікавлення вчених та фахівців-практиків, оскільки досвід багатьох розвинених країн свідчить, що саме інтелектуально-інноваційні детермінанти є рушійною силою економічного розвитку країни.

Проблеми й окремі теоретичні питання інноваційного розвитку підприємств розкриті в багатьох публікаціях таких зарубіжних і вітчизняних науковців, як S. Đurićin, I. Beraha; O. Jovanović, M. Mosurović Ružičić, M. Lazarević-Moravčević, M. Paunovi [15], N. Karlson, C. Sandström, K. Wennberg [13], Я. Арсаван, С. Суріантіні, Ю. Полежаєв, В. Коваль [12], Т. Крахмальова [5], М. Тимошенко [9], С. Ханін [10] та ін.

Так, В. Васюта, А. Путря та В. Пивоваров [2] здійснили дослідження поточного розвитку МСП в Україні та визначили основні проблеми, що його стримують. В. Колтун, Г. Замазеева та Н. Липовська [3] присвятили свою роботу актуальним питанням виокремлення драйверів розвитку екосистем підприємки мікро, малих і середніх підприємств.

В. Клочковська, О. Клочковський та О. Трегубов [4] аналізують причини, які зумовлюють найбільші труднощі для відновлення нормально функціонування малого та середнього бізнесу сьогодні та спричинятимуть деструктивний вплив після завершення воєнних дій.

О. Линник та Т. Кочетова [6] визначають необхідність використання зарубіжного досвіду використання інноваційних підходів до МСП.

Л. Червінська, І. Якушик, О. Галаченко [11] здійснили оцінку європейського досвіду та окреслили особливості подальшого поліпшення формування та використання регіональної інноваційної політики національної економіки.

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, деякі аспекти обраної проблематики потребують більш ґрунтовного аналізу

Попри численні публікації, важко вичерпно висвітлити роль новітніх підходів у діяльності су-

часних МСП через стрімкі технологічні інновації, що сприяють швидкому розвитку цифрових стратегій і платформ. Однак вивчення інноваційних підходів до розвитку МСП у сучасному світі залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті – дослідження інноваційних підходів до підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу в регіонах України.

Дослідження базується на використанні низки загальнотеоретичних методів. Для досягнення мети та вирішення завдань роботи було використано такі методи, як узагальнення теоретичних даних, порівняння, синтез, що дало змогу визначити стан і перспективи використання інноваційних технологій управління малим і середнім бізнесом в Україні.

Розвиток сучасної національної економіки визначається насамперед інноваційною моделлю та підвищенням конкурентоспроможності. Інноваційна спрямованість підприємницької діяльності може надати організаціям конкурентні переваги та зміцнити їхні позиції на ринку, сприяючи таким чином економічному зростанню країн. З огляду на це, важливо окреслити пріоритетні напрями інноваційного розвитку у сфері динамічних інновацій. До таких сфер належать цифрова економіка та суспільство, енергетика, інноваційні робочі місця, здоровий спосіб життя, інтелектуальна мобільність і розвиток комунікаційних навичок на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Підвищення рівня співпраці між наукою та промисловістю, збільшення темпів інновацій у промисловості, підтримка МСП і стартапів сприятиме ефективному впровадженню передових наукових розробок у виробництво, забезпечить розвиток конкурентоспроможного сектора, що, безумовно, сприятиме економічному зростанню та створенню нових робочих місць. [14].

Досвід багатьох країн показує, що МСП є невід'ємною частиною інноваційного середовища, а тому їх необхідно розглядати як рушійну силу економічного зростання. Основними перевагами МСП, що сприяють його розвитку, є вища якість продукції та послуг, менша потреба у великих капітальних інвестиціях, коротші строки окупності, швидша реакція на попит споживачів та більш динамічний і швидкий розвиток з акцентом на інновації.

Загальновідомо, що МСП відіграють особливо важливу роль у динамічному економічному зростанні та соціальному розвитку України: надають гнучкості ринковій економіці України, мобілізують значні національні фінансові та виробничі ресурси, мають сильні антимонопольні повноваження, сприяють вирішенню соціальних

конфліктів та допомагають у соціальному й економічному розвитку окремих верств населення та цілих регіонів. Варто зазначити, що МСП за своєю природою об'єктивно притягуються до певних регіонів і створюють сприятливе локальне соціально-економічне середовище для свого функціонування та розвитку. Саме обласний центр як інтегроване регіональне соціально-економічне утворення є джерелом змін у національній системі суспільних зв'язків і відносин, зокрема економічних, і створює відносно сприятливі умови для розвитку життєздатних МСП [7].

З огляду на це, сприяння ефективному розвитку МСП є основою для розробки плану відновлення національної економіки України після завершення воєнних дій проти російського агресора. При цьому важливо зосередити увагу на основних аспектах впливу МСП на створення ефективної економічної системи (рис. 1).

Крім того, МСП вносять значну різноманітність у сектори економіки – щодо як виробництва, так і задоволення соціально-економічних потреб населення. У підсумку вони знижують ризик загальної соціально-економічної кризи та забезпечують необхідні умови для сталого економічного розвитку країни. Нинішня ситуація з бізнесом в Україні не є простою. Вплив війни на економічну діяльність підприємств виявився настільки серйозним, що майже третина з них була змушена повністю або частково припинити діяльність.

Ситуація у сфері інноваційного підприємництва в Україні свідчить про те, що МСП потребує більш ефективної фінансової підтримки як на національному, так і на регіональному рівнях. На жаль, ситуація з фінансуванням інноваційної діяльності МСП і підприємств загалом не вирішується вже кілька років поспіль.

Цей факт підтверджується результатами десятирічного (2012–2021 рр.) аналізу інноваційної підприємницької діяльності в Україні, здійсненого Державною службою статистики [8]. Аналіз виявив такі негативні тенденції в науково-інноваційній сфері України, як занадто малі обсяги фінансування інновацій, майже повна відсутність бюджетного фінансування та зменшення фактичного обсягу фінансування інноваційних пріоритетів, розрахованого щодо ВВП. Найбільший обсяг фінансування у 2021 р. порівняно з 2012 р. було передбачено на інновації та розвиток агропромислового комплексу (55,7%). Найнижчий обсяг фінансування виділено на впровадження новітніх технологій та обладнання для якісної охорони здоров'я, лікування та лікарських засобів (3,8%).

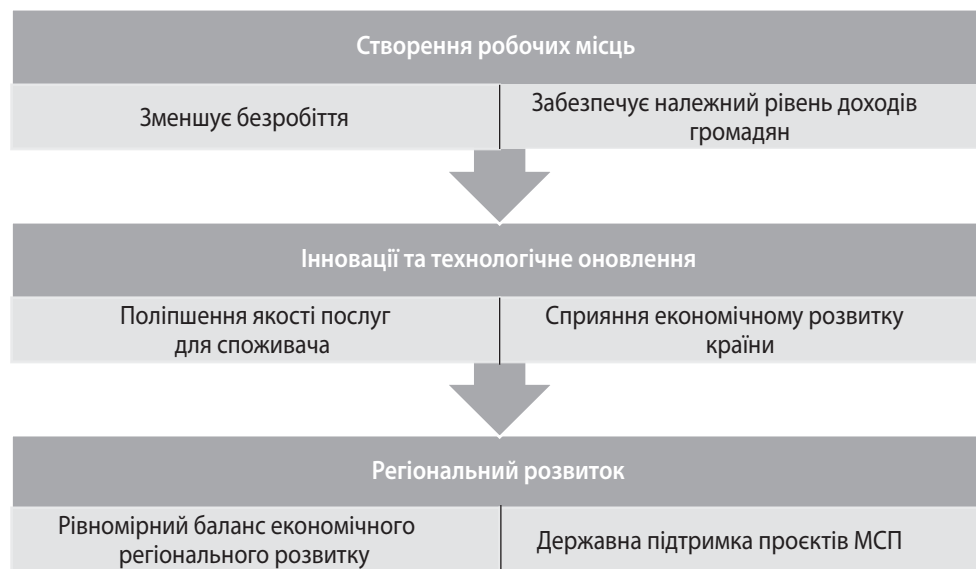

Рис. 1. Основні аспекти впливу малих і середніх підприємств на розвиток країни

Джерело: створено авторами на основі джерела [4].

В умовах постійної нестачі державних фінансових ресурсів, що виділяються на підтримку та забезпечення науково-технічної й інноваційної діяльності, перенесення центру ваги на внутрішній потенціал інноваційного розвитку є перспективним шляхом підвищення інноваційної активності в усіх секторах економічної діяльності на регіональному рівні. Успішна реалізація цієї перспективи вимагає розробки системного механізму взаємодії між регіональною владою та підприємницькими галузями економіки, особливо наукомісткими. Цей механізм передбачає інституційні, організаційні, фінансово-економічні та соціально-економічні важелі, спрямовані на забезпечення стимулювального середовища для розвитку всіх стадій інноваційного процесу як на регіональному, так і на мікрорівні [5].

Ефективною формою розвитку інноваційного підприємництва в регіоні може бути соціальне підприємництво. Оскільки інновації – це не обов’язково передові бізнес-технології, а й соціально прийнятні підходи залучення людей до соціально значущих і непривабливих форм зайнятості, формування екологічної свідомості, нових цінностей тощо. У соціальному підприємстві як інноваційній формі організації бізнесу учасники постійно стикаються з необхідністю розв’язувати проблеми ефективності на засадах неприбутковості та підприємницького альтруїзму. Відповідно соціальні підприємства впроваджують інновації, орієнтовані на майбутню соціальну вигоду для відновлюваних територій, зокрема в екосистемі та родючість ґрунтів, що є важливими факторами регіонального розвитку [11].

МСП застосовують відкритий екосистемний підхід, щоб скористатися зовнішніми та внутрішніми потоками знань. Швидкі зміни в бізнес-середовищі означають, що клієнти вимагають комплексних, інтегрованих рішень, а не великих обсягів стандартизованих продуктів і послуг. Відповідь полягає у відкритті екосистем. Екосистеми сприяють згуртованості та довірі, які необхідні нашим суспільствам, щоб залишатися інтегрованими та стійкими. В екосистемі учасники віддані спільним інтересам і цілям, зацікавлені в її розвитку. З погляду управління, менеджери можуть реалізовувати стратегії на індивідуальному рівні, збільшуючи обмін знаннями між підрозділами, які керують вебсайтом, щоб він став більш інноваційним, креативним, сучасним і цікавим [12].

Екосистема надає МСП можливості для налагодження зв’язків, співпраці, спілкування та обміну інформацією з іншими. Саме МСП визнані найбільш цікавою цільовою групою для розвитку ініціатив з енергоефективності. Деякі середні підприємства мають досить високі витрати на енергію, щоб виправдати залучення власного персоналу або комерційних консультантів до планування енергоменеджменту. До цієї групи належать, наприклад, молочні ферми, підприємства з виробництва пластмас і великі офісні будівлі. Було виявлено, що підприємства з річними витратами на енергію в межах 0,5–1 млн євро приділяють більше уваги підвищенню енергоефективності [3].

Для того, щоб забезпечити розвиток і процвітання в сучасному конкурентному економічному

середовищі, підприємці розширюють свої можливості за допомогою інноваційних інструментів і знань. У цьому контексті багато країн визначили своїм пріоритетом заохочення людей до креативності, інновацій та підприємництва.

Сьогодні багато українських бізнесменів чули терміни «стартап» і «спін-офф», але для багатьох з них це лише нові слова, хоча Вікіпедія, Instagram та YouTube є прикладами одних із найпопулярніших стартапів. Оскільки всі ці проекти виявилися дуже прибутковими, роль стартапів у сучасній економіці стала дуже важливою.

Наприклад, на європейському, азійському й американському ринках усе частіше використовуються технопарки, наукові парки та інноваційно-інвестиційні фонди (венчурні й бізнес-інкубатори). Усі ці механізми покликані досягти мети виведення високоризикових проектів на ринок і капіталізації отриманих доходів [5].

Поточний стан процесу бізнес-інкубації в політиці підтримки МСП доцільно визнати ранньою стадією характерного розвитку регіональної економіки. Управлінці на регіональному та національному рівнях ознайомлюються зі світовим досвідом бізнес-інкубації як процесу із самостійним вектором політики, вивчають практичний досвід наявних бізнес-інкубаторів та новітні форми бізнес-інкубації у вигляді стартапів і бізнес-акселераторів. Протягом останніх двох десятиліть українські й іноземні експерти наголошують на необхідності переорієнтації української економіки з експортно-сировинної на інноваційно-індустріальну. Створення національної інноваційної системи України задає орієнтири для стратегічного розвитку виробничого та промислового секторів, а також передових досліджень і розробок, фундаментальних і прикладних досліджень. Очікується, що в цьому середовищі МСП забезпечать науково-технічну базу, необхідну для модернізації та розвитку промислового сектора України. Для кожного регіону України передбачається системна розробка, обговорення та прийняття базових документів, нормативно-правових актів і програм, що регулюють інноваційну діяльність відповідно до основних принципів і пріоритетів розвитку, орієнтованих на системне поліпшення бізнес-середовища та забезпечення балансу інтересів [1]. Необхідно впроваджувати політику, за якої технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори та бізнес-акселератори виступатимуть ефективними інструментами для активізації регіонального розвитку.

У країнах із перехідною економікою, до яких належить і Україна, імпорт ідей та технологій з-за кордону часто є основним джерелом інновацій, які

тісно пов'язані з підвищенням продуктивності в економіці та сприяють підвищенню рівня життя. У довгостроковій перспективі здатність країни розробляти, впроваджувати та використовувати нові технології є одним із найважливіших факторів, що визначають її економічну силу та рівень життя. Підприємства є основними інноваторами, оскільки саме вони здійснюють впровадження нових продуктів, послуг і процесів.

2020 рік став рекордним для українських стартапів, згідно з торговою книгою країни. Загальний обсяг венчурного капіталу та прямих інвестицій в українську стартап-сцену склав 571 мільйон доларів, що є рекордним рівнем інвестицій. І ця впевненість в інвестиціях у стартап спонукала до сподівань, що нові підприємства підуть по стопах двох найбільших експортних компаній України: Grammarly та компанії з освітніх технологій Preply – обидві народилися в Києві. Вони захопили світ штурмом, а користувачі охоплюють весь світ, включно зі Сполученими Штатами та Австралією [9].

Регіональні програми є ще одним важливим аспектом національної інноваційної політики. Багато аспектів інноваційної політики, таких як стратегії розвитку промислових кластерів, підтримка МСП і підприємців, науково-технологічні парки та співпраця між промисловістю й академічними колами, реалізуються на регіональному рівні в багатьох країнах, і вважається, що регіональні органи влади краще реагують на потреби локальних галузей промисловості. Україна має інші ресурси та потреби на регіональному рівні. Проте значна частина державної влади є централізованою. Зокрема, закони приймаються лише Верховною Радою України. Регіони можуть фінансувати дослідження та інновації з місцевих бюджетів, але їхня спроможність розробляти програми фінансування або програми, що потребують законодавчих змін, є обмеженою. В умовах глобалізації спостерігається дисбаланс і стагнація розвитку регіонів України, тому держава повинна співпрацювати з ними на рівних умовах та забезпечувати гармонійний розвиток. Для подолання цих проблем необхідно розробити регіональну політику, що базуватиметься на стимулюванні регіонального розвитку з урахуванням потенціалу бізнес-інкубації в регіонах.

Наслідки повномасштабного вторгнення відчутно позначилися на МСБ. У ці складні часи українське підприємництво довело свою високу мобільність і здатність швидко адаптуватися до нових складних і непередбачуваних ситуацій. Завдяки цим характеристикам МСБ країни не дозволив національній економіці дійти до кризової точ-

ки під час ініційованої Росією війни. Уряд України доклав значних зусиль для підтримки МСП в умовах війни. Ці зусилля передбачали спрощення виробничих відносин, зниження ставок ПДВ, скорочення податків, скасування ввізного мита, запровадження програм низького оподаткування для МСП, кредитування під 0% та підтримку фермерів. На час дії воєнного стану було призупинено податкові перевірки бізнесу. Як результат, лише до 30 березня 2022 р. через портал «Дія» зареєструвалося 1000 фізичних осіб – підприємців. Це свідчить про активну підтримку Урядом України та готовність МСП власною працею підтримувати національну економіку в таких складних умовах війни. Така державна підтримка та відданість українських підприємців своїй справі не дозволили стати реальністю прогнозу щодо падіння ділової активності та ВВП України на 21% у 2022 р. внаслідок нестабільності в секторі МСП [2].

Воєнний конфлікт і зниження темпів розвитку МСП призвели до зниження доходів домогосподарств, особливо в найбільш активних зонах конфлікту. Економічний розвиток у прифронтових районах був невтішним, більшість МСП були змушені перенести свою діяльність у більш мирні райони, що вплинуло на зайнятість і купівельну спроможність населення [10].

Для підтримки населення, поживлення споживчих ринків та відбудови повоєнної економіки на рівні місцевої економічної системи необхідно стимулювати інновації та інтелектуальну цілеспрямованість. Цим питанням варто приділити увагу в подальших дослідженнях.

ВИСНОВКИ

Український МСБ витримав випробування часом. У ці складні часи українське підприємництво виправдало своє існування, продемонструвавши високий ступінь мобільності, швидку адаптивність і здатність працювати в умовах найвищого рівня ризику та невизначеності.

Перспективним інноваційним способом стимулювання розвитку українських МСП є організація екосистеми їх підтримки. Соціальні, ресурсні та когнітивні фактори мотивують МСП до участі в екосистемі. Беручи участь в екосистемі, МСП отримують переваги, пов'язані з нетворкінгом, співпрацею, комунікацією та обміном інформацією; вони містять різні елементи, пов'язані із соціальною взаємодією між учасниками екосистеми, і допомагають бізнесу розвиватися. Інші фактори включають доступ до ресурсів, формальну та неформальну підтримку та доступ до ринку.

Ще одним важливим інструментом є бізнес-інкубація. Поточний статус бізнес-інкубації необ-

хідно розглядати як частину політики підтримки МСП, як ранній етап у розвитку самобутньої регіональної економіки. До того ж, враховуючи потребу в реалізації сучасних, прибуткових та інноваційних проєктів, особливо у формі інноваційних МСП, стартапи набувають усе більшого значення.

Сьогодні наша країна обирає унікальну національну модель відтворення бізнес-середовища, визначену та конкретизовану в регіональних програмах розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва. Масштаби цієї політики розширюються внаслідок інституційних реформ, трансформації, оптимізації управлінських заходів та використання сучасних інструментів моніторингу й оцінки. З метою заохочення венчурного інвестування на національному рівні пропонується активізувати зусилля щодо створення сприятливих умов для генерування бізнес-ідей та їх трансформації в інновації, потрібні інвестиційному співтовариству. Питанням залучення інноваційних технологій у повоєнну відбудову економіки варто приділити увагу в майбутніх дослідженнях. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бітюк І. М., Тарасюк Д. Ю., Білецький О. І. Сценарії розвитку регіональної політики підтримки малого та середнього бізнесу. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2020. Вип. 1. С. 140–150. URL: <https://suem.edu.ua/storage/doc/visnyksura/visnyk-no1-28-2020.pdf#page=140>
2. Васюта В., Путря А., Пивоваров В. Стан розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Т. 1. С. 160–164. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-22](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-22)
3. Колтун В. С., Замазєєва Г. В., Липовська Н. А. Розвиток екосистем підтримки малого та середнього бізнесу в Україні. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 32. С. 76–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2022.32.14>
4. Ключковська В. О., Ключковський О. В., Трегубов О. С. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. № 1. С. 89–98. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
5. Крахмальова Т. Інтегровані структури бізнесу як інфраструктурна ланка розвитку малого й середнього бізнесу в Україні. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 листопада 2020 р.). Київ: КНУТД, 2020. С. 37–38. URL: <https://er.knutd.edu>

ua/bitstream/123456789/16853/1/PIONBUG_2020_P037-038.pdf

6. Линник О. І., Кочетова Т. І. Роль мікро-, малого і середнього бізнесу у становленні інноваційної моделі економіки України. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія «Економічні науки». 2023. № 32. С. 52–56.
DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.52>
7. Мельник В. В., Підлісний Є. В. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. *Бізнес-навігатор*. 2023. Вип. 1. С. 26–29.
DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.71-5>
8. Стан інноваційної діяльності та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за період 2012–2021 рр. / Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Мусіна Л. А. та ін. Київ: УкрІНТЕІ, 2023. 19 с.
URL: http://www.uinpei.kiev.ua/sites/default/files/az_stan_innovatsiynoi_diyalnosti_2012-2021.pdf
9. Тимошенко М. В. Інноваційні стартапи як чинник розвитку економіки: краща світова практика та досвід України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 33. С. 13–20.
DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6618998>
10. Ханін С. Стан та повоєнне відновлення економіки України із урахуванням інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4. С. 226–232.
DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-226-232](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-226-232)
11. Червінська Л. П., Якушик І. Д., Галаченко О. О. Регіональні аспекти інноваційного розвитку в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 2. С. 11–17.
DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/61-2>
12. Arsawan I. W. E., Suryantini S., Polyezhaev Yu., Koval V. Shifting consumers' sustainable behavior in the hospitality industry. *Second International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2021)*. 2021. Vol. 280. Art. 02001.
DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202128002001>
13. Karlson N., Sandström C., Wennberg K. Bureaucrats or Markets in Innovation Policy? – a critique of the entrepreneurial state. *The Review of Austrian Economics*. 2021. Vol. 34. P. 81–95.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11138-020-00508-7>
14. Svitlychnyy O., Teremetskiy V., Herasymiuk P. et al. State Policy for the Development of Innovative Entrepreneurship: Experience of Ukraine. *Revista de la Universidad del Zulia*. 2023. Vol. 14. No. 39. P. 278–294.
DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.39.15>
15. Đuričin S., Beraha I., Jovanović O. et al. The Efficiency of National Innovation Policy Programs: The Case of Serbia. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Iss. 14. Art. 8483.
DOI: <https://doi.org/10.3390/su14148483>

REFERENCES

- Arsawan, I. W. E. et al. "Shifting consumers' sustainable behavior in the hospitality industry". *Second International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2021)*, art. 02001, vol. 280 (2021).
DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202128002001>
- Bitiuk, I. M., Tarasiuk, D. Yu., and Biletskyi, O. I. "Stsenarii rozvytku rehionalnoi polityky pidtrymky maloho ta serednoho biznesu" [Scenarios for the Development of Regional Small and Medium Business Support Policy]. *Visnyk Skhidnoieuropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, iss. 1 (2020): 140–150. <https://suem.edu.ua/storage/doc/visnyksura/visnyk-no1-28-2020.pdf#page=140>
- Chervinska, L. P., Yakushyk, I. D., and Halachenko, O. O. "Rehionalni aspekty innovatsiynoho rozvytku v Ukraini" [Regional Aspects of Innovative Development in Ukraine]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Seriya «Ekonomiczni nauky»*, no. 2 (2021): 11–17.
DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/61-2>
- Duricin, S. et al. "The Efficiency of National Innovation Policy Programs: The Case of Serbia". *Sustainability*, art. 8483, vol. 14, no. 14 (2022).
DOI: <https://doi.org/10.3390/su14148483>
- Karlson, N., Sandstrom, C., and Wennberg, K. "Bureaucrats or Markets in Innovation Policy? – a critique of the entrepreneurial state". *The Review of Austrian Economics*, vol. 34 (2021): 81–95.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11138-020-00508-7>
- Khanin, S. "Stan ta povoienne vidnovlennia ekonomiky Ukrainy iz urakhuvanniam intelektualno-innovatsiynikh determinant rozvytku rehioniv" [State and Post-War Recovery of Ukraine's Economy Taking Into Account the Intellectual and Innovative Determinants of Regional Development]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 4 (2022): 226–232.
DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-226-232](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-226-232)
- Klochkovska, V. O., Klochkovskyi, O. V., and Trehubov, O. S. "Makroekonomichni aspekty vidnovlennia funktsionuvannia maloho ta serednoho biznesu v konteksti povoiennoi vidbudovy natsionalnoi ekonomiky Ukrainy" [Macroeconomic Aspects of Restoring the Functioning of Small and Medium-Sized Businesses in the Context of the Post-War Reconstruction of the National Economy of Ukraine]. *Ekonomika i orhanyzatsiia upravlinnia*, no. 1 (2023): 89–98.
DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
- Koltun, V. S., Zamazieieva, H. V., and Lypovska, N. A. "Rozvytok ekosystem pidtrymky maloho ta serednoho biznesu v Ukraini" [Development of the Ecosystem Support for Small and Medium-Sized Businesses in Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia v Ukraini*, no. 32 (2022): 76–81.
DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2022.32.14>

- Krakhmalova, T. "Intehrovani struktury biznesu yak infrastrukturna lanka rozvytku maloho i serednoho biznesu v Ukraini" [Integrated Business Structures as an Infrastructural Link for the Development of Small and Medium-sized Businesses in Ukraine]. *Problemy intehratsii osvity, nauky ta biznesu v umovakh hlobalizatsii*. 2020: 37-38. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16853/1/PION-BUG_2020_P037-038.pdf
- Lynnyk, O. I., and Kochetova, T. I. "Rol mikro-, maloho i serednoho biznesu u stanovleni innovatsiinoi modeli ekonomiky Ukrainy" [The Role of Micro, Small and Medium-Sized Businesses in Establishing an Innovative Model of Ukraine's Economy]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut». Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 32 (2023): 52-56.
DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.52>
- Melnyk, V. V., and Pidlisnyi, Ye. V. "Derzhavna pidtrymka maloho ta serednoho biznesu v Ukraini" [State Support for Small and Medium-Sized Businesses in Ukraine]. *Biznes-navihator*, no. 1 (2023): 26-29.
DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.71-5>
- Pysarenko, T. V. et al. "Stan innovatsiinoi diialnosti ta realizatsii priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti za period 2012- 2021 rr." [The State of Innovative Activity and Implementation of Priority Areas of Innovative Activity for the Period 2012-2021]. Kyiv : UkrINTEI, 2023. http://www.uintei.kiev.ua/sites/default/files/az_stan_innovaciynoyi_diyalnostiyi_2012-2021.pdf
- Svitlychnyy, O. et al. "State Policy for the Development of Innovative Entrepreneurship: Experience of Ukraine". *Revista de la Universidad del Zulia*, vol. 14, no. 39 (2023): 278-294.
DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.39.15>
- Tymoshenko, M. V. "Innovatsiini startapy yak chynnyk rozvytku ekonomiky: krashcha svitova praktyka ta dosvid Ukrainy" [Innovative Start-ups as a Factor of Economic Development: Best Global Practice and Experience of Ukraine]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriya ekonomichna. Seriya yurydychna*, no. 33 (2022): 13-20.
DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6618998>
- Vasiuta, V., Putria, A., and Pyvovarov, V. "Stan rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini" [State of Small Business Development in Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, no. 6 (2022): 160-164.
DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-22](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-22)